
Les ordinacions de mercaderies encamerades o falsificades. Evolució del control municipal sobre la qualitat de les espècies i les drogues (segles XIV-XV)

Carles Vela i Aulesa*

“Ítem d'en Antoni Pont, candaler de cera, per ço com fo trobat II vagades que havia obrat de male cera, en què ha per quescuna vagada ban de LX sous, dels quals li fiu gràcia ab alberà del batle per II lliures XV sous, abatut lo terç dels pesadors, romanen nets al ofici: I lliura, XVI sous, [VIII]”.¹

Aquesta anotació del setembre de 1401 del llibre de comptes del mostassaf de Barcelona Berenguer Morell ens mostra l'actuació d'aquest oficial davant una infracció de les ordinacions municipals relatives al control de la qualitat de les espècies i les drogues.² El candeler de cera Antoni Pont havia emprat en dues ocasions cera adulterada, i el mostassaf, assabentat d'aquest fet, l'havia inspeccionat i multat amb el ban que es corresponia a aquest tipus de contravencions:

* Institució Milà i Fontanals, CSIC. Aquest article forma part del programa d'investigació «La Corona d'Aragó i els països islàmics a la Baixa Edat Mitjana: el marc politicomilitar i els intercanvis econòmics i culturals» (PB 94-0123), dirigit per la Dra. Maria Teresa Ferrer i Mallol. He d'agrair al Dr. Pere Ortí, a Núria Guasch i a Albert Vela els seus comentaris i suggeriments, que espero haver sabut aprofitar adequadament.

1. *AHCB* (Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona), 1C-4, *Oficials de la ciutat*, 9: *Llibre de dates i rebudes del mostassà de Barcelona, 1400*, f. 51v ([7]-IX-1401). En aquesta i en altres transcripcions del present article s'han desenvolupat sistemàticament en català les abreviatures llatines més comunes (Barcelona, sous...) i s'han normalitzat l'accentuació i certes grafies, com és habitual en treballs d'aquest tipus.
2. Per drogues i espècies o, tal com deien a l'Edat Mitjana, per mercaderies, entenem un conjunt de productes, actualment considerat heterogeni, que inclou simples farmacèutics, espècies i condiments alimentaris, drogues, tints i productes relacionats amb la draperia i amb l'adoberia, perfums, cera i els seus derivats, etc. Possiblement les característiques comunes que justifiquen l'agrupació de tots aquests productes són el seu preu elevat i que es tracta de substàncies que no són bàsiques per a la supervivència. A partir d'aquesta 'definició', les ordinacions destinades a controlar la qualitat d'espècies i drogues i a evitar-ne frauds i adulteracions (o encameraments) són conegudes com a ordinacions de mercaderies encamerades (adulterades) o falsificades o, simplement, bans de mercaderies. Per tal de fer-se una idea d'aquesta concepció àmplia del terme *espècies i drogues* o restrictiva del de *mercaderies*, vegeu el tractat medieval *Libre de conexenses de spicies, e de drogues*, publicat per Miguel GUAL CAMARENA, *El primer manual hispánico de mercadería (siglo XIV)*, Barcelona, 1981.

60 sous per cada infracció. Com que la pena superava la suma de 10 sous, el mostassaf va requerir la presència del batlle, qui, fent ús de les seves facultats, va reduir la pena de 120 a 55 sous. D'aquesta multa, un terç el van rebre els pedadors, en concepte de despeses d'inspecció, mentre que els dos terços restants s'ingressaren a la caixa del mostassaf, pendents de fer-ne tres noves parts, una per al rei, una altra per al municipi i la darrera per al mostassaf en concepte de salari. Tota aquesta actuació seguia, al peu de la lletra, les ordinacions que, sobre la falsificació de mercaderies, havien establert els consellers de Barcelona a finals del segle XIV. Tanmateix, si Antoni Pont hagués comès aquesta infracció 20 anys més tard, una reforma de les esmentades ordinacions l'hauria obligat a pagar, en principi, un ban de 100 sous.

En aquest exemple s'aprecia gairebé tot el sistema establert als segles XIV i XV per controlar la qualitat de les mercaderies venudes als mercats i a les botigues de la ciutat: existeix un oficial, el mostassaf, assistit per auxiliars i per altres oficials com ara el batlle, que s'encarrega de vigilar la qualitat, mentre que el marc en què el mostassaf intenta enquadrar aquest i altres aspectes del comerç i de la indústria de Barcelona l'estableixen els consellers barcelonins per mitjà de les seves ordinacions i dels bans fixats en aquestes.

Amb el present treball intentem aproximar-nos al funcionament de la mostassafia i a la creació d'un *dret municipal* encarregat de regular la vida ciutadana, i ho farem a partir d'un aspecte relativament simple: el control de la qualitat de les espècies i les drogues. Mostrarem com el mostassaf era un oficial reial amb capacitat per executar les ordinacions municipals i, en alguns casos, jutjar conflictes que hi estan relacionats, tot i que, en cas de dubte, havia d'apel·lar al consell d'altres oficials i dels consellers i, en cas de desobediència, no podia imposar-se i havia de recórrer a l'ajut del batlle. Veurem també com les ordinacions, que en ocasions s'han atribuït al criteri del mostassaf, emanaven únicament i exclusiva dels consellers barcelonins, i que foren aquests qui les anaren adaptant a la realitat barcelonina tot creant un cos jurídic que, sota el nom d'ordinacions del mostassaf, va conèixer diverses redaccions mai definitives i constantment subjectes a revisions, actualitzacions i reformes per adequar-lo millor a les necessitats de la vida econòmica, comercial i artesana de Barcelona. De fet, intentarem mostrar que els mateixos consellers eren conscients d'estar creant un cos jurídic original i imprescindible que calia anar polint acuradament per tal d'evitar-ne la fossilització i la caducitat.

El mostassaf de Barcelona

Amb el nom de mostassaf es coneix a la Corona d'Aragó un oficial encarregat del control dels mercats i de l'activitat artesana i industrial.³ Tot i que en el cas

3. Sobre el mostassaf a l'àmbit de tota la Corona d'Aragó es poden consultar les obres de Pedro CHALMETA, *El 'señor del zoco' en España: Edades Media y Moderna. Contribución al estudio de la historia del mercado*, Madrid, 1973, especialment les pàg. 495-607; Francisco SEVILLANO COLOM, «De la institución del mustaçaf de Barcelona, de Mallorca y de Valencia», *Anuario de Historia del Derecho Español*, XXIII (1953), pàg. 525-538; Sebastià RIERA, «El mostassaf i el control del consum (s. XIII-XVIII)», *L'Avenç*, 60 (1983), pàg. 389-393; i Montserrat BAJET I ROYO, *El mostassaf de Barcelona i les seves funcions en el segle XVI. Edició del 'Llibre de les Ordinacions'*, Barcelona, 1994, pàg. 48-57.

de Barcelona, tal com mostrarem, es tracta d'un oficial reial que actua en l'àmbit municipal, el caràcter reial o municipal del mostassaf en cadascuna de les localitats de la Corona d'Aragó en què hi va haver mostassafia no és una qüestió que hagi estat tractada sistemàticament.⁴ El fet que el mostassaf apliqués normatives emanades dels consellers o jurats municipals i que en la seva elecció hi participés molt directament el municipi ha dut a creure, en alguns casos erròniament, que era un ofici municipal, quan, sovint i amb propietat, era un oficial reial –o senyorial en les viles o llocs que no eren de reialenc– d'àmbit municipal.⁵

Hi ha antecedents de la presència d'un o més mostassafs a Barcelona.⁶ Però l'ofici, tal com el coneixem des de la segona meitat del segle XIV fins al Decret de Nova Planta, neix amb un privilegi de Pere el Cerimoniós de 19 d'octubre de 1339.⁷

Per aquest privilegi el monarca atorgà a la *universitas*, el Consell de Cent i els consellers de Barcelona, per suplicació d'aquests, l'establiment de l'ofici de mostassaf. L'elecció de l'oficial es feia mitjançant la presentació al rei, al batlle general de Catalunya o al lloctinent d'aquest, el dia de sant Andreu, d'una terna de candidats, entre els quals el rei o el seu delegat escollia el mostassaf.⁸ Aquest tenia com a funcions, durant l'any que durava el seu mandat, la inspecció de pesos i mesures i la supervisió de la qualitat dels productes mercadejats, i vigilava possibles fraus i encameraments o adulteracions, com també el control d'algunes qüestions d'urbanisme. Respecte a pesos i mesures, el mostassaf havia de pregonar, a l'inici de la seva magistratura, que tothom duigués a comprovar els seus pesals, canes, vares, recipients, etcètera, per tal d'evitar enganys, és a dir, pesos i mesures menors –rarament majors– als patrons oficials. En aquestes qüestions, com també en el control de la qualitat de les mercaderies, el mostassaf podia jutjar aquelles infraccions penades amb multes inferiors a 10 sous, mentre que les

4. Cal veure, tanmateix, les interessants aproximacions de CHALMETA, *El 'señor del zoco' en España...* i de SEVILLANO, «De la Institución del Mostaçaf...», i, d'aquest mateix autor, *València urbana medieval a través del oficio de Mustaçaf*, València, 1957.

5. Vegeu en aquest sentit l'estudi sobre alguns mostassafs de petites localitats catalanes a BAJET, *El mostassaf de Barcelona...*, pàg. 50-56. És interessant i exemplar el cas d'Olesa de Montserrat, en què el mostassaf és un oficial de l'abat de Montserrat, senyor d'Olesa: el municipi escull el mostassaf, però cal l'aprovació de l'abat, ja que és aquesta aprovació la que atorga poder executiu al mostassaf (J. M. FONT I RIUS, «Ordenanzas municipales de una villa catalana: Olesa de Montserrat (siglo XVII)», dins *Liber amicorum. Prof. Ignacio de la Concha*, Oviedo, pàg. 191-219, pàg. 202).

6. Josefina MUTGÉ I VIVES documenta durant el regnat d'Alfons el Benigne nombroses referències a *pensatorum seu mostaçaffs* –pesadors o mostassafs– elegits en aparença directament pel rei amb caràcter vitalici (*La ciudad de Barcelona durante el reinado de Alfonso el Benigno (1327-1336)*, Barcelona, 1987, pàg. 238-240).

7. D'aquest privilegi, se'n conserva l'original a ACA (Arxiu de la Corona d'Aragó), Consell de Cent, perg. 317, publicat a *Colección de documentos inéditos del Archivo de la Corona de Aragón (CODOIN)*, vol. 43, doc. 147, pàg. 77-80, i diverses còpies: ACA, Cancelleria, reg. 951, f. 104, publicat a *CODOIN*, vol. 8, doc. 71, pàg. 186-191; ACA, Consell de Cent, perg. 278, amb regest a *CODOIN*, vol. 43, doc. 185, pàg. 103; AHCB, 1G, ms. 10, *Llibre verd*, f. 373r-374v; ms. 72, *Llibre de les ordinacions fetes sobre lo oficio de mostaçaf* (en endavant, *Llibre de les ordinacions*), f. IV-IIIr, publicat a BAJET, *El mostassaf de Barcelona...*, doc. 3, pàg. 238-241 (l'autora data erròniament el privilegi a 14 de novembre de 1339).

8. Per un privilegi de 5 d'agost de 1357 l'elecció del mostassaf es traslladà de la diada de sant Andreu a la festivitat de santa Llúcia (*CODOIN*, vol. 43, doc. 193, pàg. 108-109).

de més vàlua, les havia de jutjar amb l'ajut del batlle o del veguer.⁹ De les multes, un cop descomptades les despeses, se'n feien tres parts, una per a la cort del rei, una altra per al municipi i una tercera per al mostassaf.¹⁰ Respecte al control de fraus i encameraments, el mostassaf havia d'intervenir tan bon punt tingués constància d'un frau o encamerament, aplicant aleshores les ordinations que els consellers barcelonins havien estipulat sobre aquest tema. En qüestions d'urbanisme, com ara conflictes relacionats amb portes, finestres, parets mitgeres, etcètera, el mostassaf podia actuar fins i tot sense existir denúncia, dirimint els conflictes de manera oral i amb veredicte inapel·lable. Finalment, el rei concedia que el mostassaf executés també tots aquells bans ordenats pels consellers en els assumptes sobre els quals la ciutat de València ja tenia costum de regular.¹¹ El

9. La inspecció de pesos i mesures fou, sens dubte, la funció primigènia de la mostassafia, funció que, en un principi, queia sota la jurisdicció del batlle. Si recordem els *pensatorum seu mostaçaffs* documentats per Mutgé en temps del Benigne, podem veure com l'antecedent del mostassaf de 1339 era possiblement un oficial encarregat de la supervisió de pesos i mesures (potser també de cobrar els diferents mesuratges existents a Barcelona?) i, per tant, sotmès a l'autoritat del batlle, del qual s'independitzaria en créixer l'activitat econòmica de Barcelona, tot prenent noves atribucions. Sobre les atribucions del batlle de Barcelona, vegeu Josep M. FONT I RIUS, «Orígenes del règimen municipal de Catalunya», dins *Anuario de Historia del Derecho Español*, Madrid, XVI (1945), pàg. 389-529, i XVII (1946), pàg. 229-585 (reeditat a J. M. FONT I RIUS, *Estudios sobre els drets i institucions locals en la Catalunya medieval*, Barcelona, 1985, pàg. 281-560); Jesús LALINDE ABADÍA, *La jurisdicción real inferior en Cataluña, ('corts, veguers, batlles')*, Barcelona, 1966, i, del mateix autor, «Las instituciones de la Corona de Aragón en el siglo XIV», dins *VIII Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, València, 1970, vol. II, pàg. 9-52).
10. Amb el pas del temps, tot i mantenir-se l'essència de la divisió tripartida, la repartició de la pena aplicada va variar formalment. Així, en la còpia conservada al *Llibre de les ordinations* del jurament que havien de fer els mostassafs a l'inici del seu exercici, s'indica que, de la pena, se'n faran tres parts, una per als quatre pesadors del mostassaf –que possiblement equival a les despeses d'execució esmentades al privilegi–, i, de les dues terceres parts restants, se'n faran tres noves parts, una per al rei, una altra per al municipi i una tercera per al mateix mostassaf. Tanmateix, els consellers van agafar el costum d'estipular en cada ordinació com s'havia de repartir el ban quan era pecuniari. D'aquesta manera, apareixen reparticions com ara dos terços per al mostassaf i un terç per a l'acusador; dos terços per al mostassaf i un terç per a l'obra dels murs i valls; un terç per a l'oficial executor –és a dir, el mostassaf–, un altre per a les obres dels murs i valls i la darrera tercera part per a la caixa de l'obra de la confraria del col·lectiu laboral al qual es refereix l'ordinació, etc. (vegeu exemples d'aquestes possibilitats en les ordinations recollides a *AHCB*, 1G, ms. 72; BAJET, *El mostassaf de Barcelona...*, pàg. 233-583).
11. Aquesta clàusula del privilegi, que ens mostra com el mostassaf barceloní prengué model en el valencià (CHALMETA, *El 'señor del zoco' en España...*, pàg. 571-594), tingué una interessant conseqüència en la dècada dels setanta del segle XIV. Arran de conflictes de jurisdicció entre el veguer i el mostassaf, els consellers barcelonins enviaren una carta als jurats de València demanant-los que els informessin de quines eres les atribucions del càrrec del segon. Els jurats, en resposta, els feren arribar el *Llibre del mostaçaf de València*, encara conservat a l'*AHCB* (1G, ms. 71, publicat a SEVILLANO, *València urbana medieval...*, pàg. 163-274), en el qual s'anotaren “*totes les coses a les quals lo mostaçaf de València usava e havia acostumat usar i exercir en son offici*” (carta de resposta dels jurats valencians que acompanyava el manuscrit, publicada per SEVILLANO, *València urbana medieval...*, pàg. 392-396, i CHALMETA, *El 'señor del zoco' en España...*, pàg. 575-579). Com que en aquesta carta els jurats deien que existien altres ordinations manades per ells que no havien inclòs al manuscrit, els consellers, delerosos de controlar les possibilitats i límits de la mostassafia, demanaren una còpia d'aquests altres bans i establiments, i els de València els feren arribar en forma d'un nou volum titulat *Translat del llibre del mostaçaf de la ciutat de València, en lo qual són escrits los es-*

mostassaf disposava d'un o dos saigs que l'ajudaven en les seves tasques,¹² i, a la fi del seu exercici, havia de passar comptes davant del batlle i en presència dels consellers o del seu delegat, és a dir, davant del representant del rei i en presència dels representants del municipi. El rei especifica també que aquest nou ofici no havia de suposar cap perjudici a les facultats i atribucions dels obrers de la ciutat;¹³ i que el mostassaf havia d'assegurar davant del batlle que disposaria de taula pròpia i que respectaria les Constitucions de Catalunya.¹⁴

Del privilegi de 1339, se'n poden deduir algunes de les característiques fonamentals del càrrec de mostassaf. Resulta evident pel contingut del privilegi que l'ofici és reial, és a dir, exerceix atribucions que pertanyien al rei.¹⁵ Però també és cert que alhora és un càrrec estretament relacionat amb el municipi i que, a la pràctica, executa la voluntat del govern municipal.¹⁶

tabliments et ordenacions que's fan per lo consell de la dita ciutat pertanyents al ofici del dit mostaçaf, conservat a la Biblioteca de la Universitat de Barcelona, manuscrit núm. 81, publicat pel mateix SEVILLANO, *Valencia urbana medieval...*, pàg. 275-384. Ambdós llibres es convertiren sens dubte en referents per als consellers, tot i que encara ningú no ha fet un estudi comparatiu aprofundit entre les ordinations, bans i establiments dels llibres valencians i les elaborades posteriorment pels consellers de Barcelona. En canvi, de la figura del mostassaf de València, SEVILLANO, *Valencia urbana medieval...*, pàg. 9-162, n'ha fet un interessant estudi a partir de l'anàlisi i transcripció dels dos volums esmentats i de molta altra documentació.

12. Sobre el saig i el seu caràcter d'oficial menor o subaltern exclusivament d'altres oficials reials, vegeu VÍCTOR FERRO, *El Dret Públic Català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Vic, 1987, pàg. 77, 122-123 i 404-405. Amb l'evolució i el creixement de la mostassafia augmentaren també els seus col·laboradors: quatre pesadors del mostassaf, afinador, cònsols i veedors dels diferents oficis... Sobre aquests oficials, vegeu BAJET, *El mostassaf de Barcelona...*, pàg. 102-107.
13. "Els obrers eren els encarregats de les obres públiques de la ciutat i del que avui en diem urbanisme, amb facultat de fer crides en la matèria i de fer enderrocar les edificacions il·lícites" (FERRO, *El Dret Públic Català...*, pàg. 162). Costa creure que obrers i mostassafs no entressin en conflicte ateses les similituds en les atribucions. Potser cal veure-hi una divisió similar a la que trobem entre consellers -regulació-, mostassaf -control- i batlle -justícia- en els altres camps d'actuació del mostassaf.
14. Tenir taula i, per tant, purgar-la, i sotmetre's a les Constitucions de Catalunya són dues característiques de tots els oficials reials (FERRO, «7.4. Els oficials públics», dins *El Dret Públic Català...*, especialment les pàg. 398 i 404-406).
15. Tot i que el rei ja feia temps que havia delegat moltes d'aquestes atribucions en el batlle i en el veguer, resulta evident que amb la creació del nou oficial continuava sent el rei qui delegava la seva autoritat (FERRO, *El Dret Públic Català...*, pàg. 163; Jaume VICENS I VIVES, *Ferran II i la ciutat de Barcelona. 1479-1516*, Barcelona, 1936, vol. I, pàg. 138). Que el mostassaf nasqués de l'espoliació d'atribucions d'altres oficials explica també que els conflictes de competències amb aquests eren habituals als primers temps i que el compliment d'algunes ordinations municipals complexes va ser encomanat al mostassaf i al batlle, al mostassaf i al veguer, o als tres oficials alhora: "ara hoiats totom generalment de part dels honorables mossens los regent la vegaria, balle e mostaçaf de la present ciutat de Barcelona, ço és de quiscú d'ells tant com toca e ha sguart a sa juradictió" (AHCB, 1G, ms. 72, f. CXXXVr; BAJET, *El mostassaf de Barcelona...*, pàg. 461). A l'hora de citar aquest manuscrit, indicarem simultàniament la foliació original i la paginació de l'edició i emprarem la nostra pròpia transcripció, que considerem més àgil.
16. La perspicàcia de Vicens i Vives ja havia detectat el 1936 aquest doble caràcter del mostassaf, a qui considera un oficial de jurisdicció extramunicipal: "el mostassà era oficial reial [...] Però això no l'eximia de dependre de les reglamentacions que sobre l'ofici de mostassà acordaven els consellers de la Ciutat. Càrrec, per tant, mixt, semi-reial i semi-municipal" (VICENS, *Ferran II i la ciutat de Barcelona...*, pàg. 138).

Formalment el caràcter reial s'expressa en elements com ara la vinculació al batlle i al veguer, la seva capacitat jurídica o el sistema d'elecció, que està, en darrer terme, en mans del rei. Tanmateix, cal precisar, respecte a aquesta qüestió, que l'elecció a partir d'una terna proposada per la ciutat, en el fons, limita la llibertat i l'arbitrarietat del rei, ja que evita que concedeixi l'ofici graciosament, tal com ocorria amb els mostassafs anteriors al privilegi de 1339, i amb els altres oficials reials locals.¹⁷ Del privilegi també es desprèn –i això és fonamental per entendre el funcionament d'aquest oficial– que el mostassaf rep poders executius (controlar pesos i mesures, vigilar el respecte de les ordinacions municipals, etcètera) i judicials (jutjar frauds i adulteracions, infraccions urbanístiques, etcètera), però que no té cap prerrogativa legislativa o normativa.¹⁸ Són els consellers –i el rei– els únics que tenen *ius statuendi* en els àmbits d'actuació del mostassaf.¹⁹ Solament des d'aquesta perspectiva podem considerar el mostassaf un 'funcionari municipal', en el sentit que executa les normes emanades de la *universitas*. A diferència del mostassaf, els representants de la *universitas* tenien plena capacitat normativa en assumptes interns, però disposaven de poca capacitat d'actuació en la part executiva i judicial, que va romandre, en general, en mans d'oficials reials (veguer, batlle, mostassaf). Els consellers disposaven del dret de fer cridar les seves ordinacions, és a dir, del dret a donar-ne coneixement públic i, per tant, vigència, però la decisió en si del *ius edicendi* era prerrogativa del batlle, del veguer i/o del mostassaf.²⁰ La divisió de funcions s'expressa amb

17. MUTGÉ, *La ciudad de Barcelona...*, pàg. 238-241. L'autora fins i tot documenta nomenaments quan encara les places no estan vacants. SEVILLANO constata situacions similars a València fins a la instauració d'un sistema d'elecció per terna similar al barceloní (*Valencia urbana medieval...*, pàg. 32-33). L'elecció del batlle barceloní presentava un 'problema' similar que no va ser resolt fins el 1444, quan el municipi aconseguí que s'instaurés el mateix sistema d'elecció per terna (*CODOIN*, vol. 43, doc. 397, pàg. 243-246).
18. BAJET creu que el mostassaf té atribucions en la creació de normativa (*El mostassaf de Barcelona...*, pàg. 79-93, especialment pàg. 80-85), però el privilegi de 1339 deixa ben clar, com hem vist, que les atribucions del mostassaf són exclusivament executives –de vigilància i de control– i judicials. Tot i la capacitat per jutjar sumàriament i amb veredictes inapel·lable, el mostassaf disposava d'una capacitat coercitiva força limitada, de manera que havia de recórrer al batlle quan algun encausat es negava a complir la pena. En trobem força exemples en un llibre de comptes del batlle de Barcelona de 1375-1379: "*Item reebí a XVI del dit mes [abril de 1377], d'en P. Ramon especiayre de Barchna. delat que havia feta resistència a un saig qui.l penyorava per lo mostaçaf. Per què féu composició, encamerats a XXXIII ss. los quals abatuts VI ss. que n'hagueren entre lo jutge, fiscal e scrivà, resten: XXVII ss.*" (Josep Maria CASAS HOMS, *Llibre del batlle reial de Barcelona. Berenguer Morey (1375-1378)*, Barcelona, 1976, pàg. 81).
19. El mateix privilegi de 1339 deixa ben clar que la capacitat normativa resideix en els consellers, que eren els que havien de redactar les ordinacions que després serien cridades per ordre del mostassaf: "*Dictus vero mostaçafus [...] recognoscat et possit recognoscere et judicare [...] et delinquentes punire vel eis facere gratiam [...] juxta tamen formam statutorum banorum ordinatorum vel ordinandorum per consiliarios et probos homines dicte civitatis*" (*CODOIN*, vol. 43, pàg. 78).
20. Sobre les atribucions del municipi vegeu, com a resum, FERRO, *El Dret Públic Català...*, pàg. 166-167, i, en detall, els treballs de FONT I RIUS: «Orígenes del règimen municipal...», apartat 3, 'Organización y funcionamiento del régimen municipal'; «La potestat normativa del municipi català medieval», *Estudis Universitaris Catalans*, XXX (1994), pàg. 131-164, especialment les pàg. 138-148, i, més resumit, «El municipi català medieval i la seva potestat normativa: les ordinacions de la vila d'Ascó», dins *El territori i les seves institucions històriques. Actes. Ascó, 28, 29 i 30 de novembre de 1997*, Barcelona, 1999, vol. I, pàg. 33-45, especialment la pàg. 37.

claredat en l'encapçalament de les crides de les ordinations del mostassaf: “*ara hoiats totom generalment per manament del honorable mostaçaf de Barcelona: ordenaren los honorables consellers e pròmens de la dita ciutat que...*”.²¹ Els consellers ordenaven les ordinations o bans, però aquests no tenien validesa fins que eren cridats públicament i això només ho podia manar el mostassaf, tot i que també és cert que aquest no podia negar-se a fer-les pregonar.²²

Seguint la comminació del privilegi de 1339, els consellers barcelonins construïren un cos jurídic que va regular la vida econòmica i social barcelonina i fou conegut com a *ordinacions del mostassaf* o *de la mostassafia*.²³ Tanmateix, amb anterioritat al privilegi del mostassaf els consellers ja havien fet ús de la seva capacitat per regular la vida econòmica i social barcelonina, i havien encarregat el compliment de les ordinations al batlle o al veguer.²⁴ Tan bon punt es consolidà la mostassafia, cap a mitjan segle XIV, les antigues ordinations foren assumides pel mostassaf; i quan es compilaren totes les ordinations de la mostassafia en un sol volum, les normes primitives s'hi afegiren de forma natural.

Per conèixer el cos jurídic format per les ordinations del mostassaf, ni que sigui sols en l'aspecte concret del control del frau en el comerç de drogues i espècies, no n'hi ha prou a accedir a les diverses compilacions dels segles XV, XVI i XVII existents. El *dret municipal* –si podem anomenar-lo així– s'anava formant gradualment i de manera conscient, amb voluntat de modificar la realitat tot preveient-la o, més normalment, intentant corregir-la. Per posar un exemple en el camp que ens ocupa, les ordinations sobre mercaderies encamerades de 1420 foren renovades i puntualitzades pels consellers el 30 de maig de 1550 arran de la descoberta d'un frau aparentment comú entre adroguers barcelonins: l'adulteració de gíngebre de baixa qualitat amb òxids metàl·lics (mangra i terra) per fer-lo passar per

21. AHCB, 1G, ms. 72, f. XXXIIr; BAJET, *El mostassaf de Barcelona...*, pàg. 292. És un exemple a l'atzar. Riera creu veure en l'expressió “*per manament del mostassaf*” la constatació que eren els consellers qui ordenaven la vida ciutadana (RIERA, «El mostassaf i el control...», pàg. 392); tanmateix, tot i que té raó en el fet que eren els consellers qui la regulaven, no és en aquesta expressió sinó en “*ordenaren els consellers*” on es constata aquest fet, mentre que la primera expressió no fa sinó confirmar que el mostassaf n'és únicament l'oficial executor.
22. A Barcelona, el veguer i els altres oficials no podien negar-se a fer públics els bans. Tanmateix, el fet que calgués el seu manament perquè el pregoner el cridés representa, com a mínim simbòlicament, el vistiplau del monarca, per mitjà del seu delegat, a la normativa emanada del municipi; és a dir, que recorda als consellers que si ells tenen capacitat normativa és perquè el rei, dipositari original d'aquest dret, els l'ha cedit. Vegeu sobre aquest tema, FONT I RIUS, «La potestat normativa...», pàg. 145-148, i «El municipi català medieval...», pàg. 39.
23. Aquesta terminologia ha afavorit sens dubte la confusió, i ha induït a creure que es tractava d'una normativa emanada del mostassaf, quan, en realitat, com hem vist, la creaven els consellers, i el mostassaf era només qui havia d'aplicar-la.
24. Aquestes primeres ordinations ens són relativament ben conegudes gràcies a Francesc CARRERAS CANDI, «Ordinacions urbanes de bon govern a Catalunya (segles XIII a XVII)», dins *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, Barcelona, XI (1923-1924), pàg. 299-314, i a '*Ordinacions' de los mediadores mercantiles de Barcelona, de Jaime I: VII centenario*, Barcelona, 1972. Malauradament segueixen inèdites la tesi doctoral de Francisca ROCA SOLÀ, *La regulació de la vida ciutadana por el municipio de Barcelona, 1300-1350*, presentada a la Universitat de Barcelona, Facultat de Geografia i Història, 1975, 5 vols., 1665 f., i una comunicació de Manuel ROVIRA, presentada a les *Jornades dedicades a les ordinations municipals i baronials (Valls, novembre 1986)*.

gingebre blanc, de millor qualitat... i més alt preu. Cal, doncs, intentar trobar tots els rastres possibles d'ordinacions i bans fixats pels consellers amb anterioritat a la gran sistematització de 1560, ja que solament d'aquesta manera podrem saber com evolucionà el control de la qualitat de les mercaderies encamerades o falsificades, o qualsevol altre aspecte sota la vigilància del mostassaf.

Les fonts per al coneixement de la mostassafia barcelonina medieval

Si la mostassafia en el seu conjunt la formen el mostassaf en les parts executiva i judicial, assistit en aquesta darrera pel batlle, i els consellers en la part normativa, la documentació generada per aquesta institució també palesaria, inevitablement, aquest doble origen: un fons creat pel mostassaf i un altre sorgit dels consellers.

Malauradament, el que podríem anomenar arxiu del mostassaf s'ha perdut, si és que realment va existir. Cal tenir en compte que la documentació generada pel mostassaf no devia ser massa nombrosa. Les ordinacions que s'encarregaven perquè el mostassaf les controlés eren cridades, per ordre del mateix privilegi de 1339, pels pregoners municipals, de manera que eren aquests, i no el mostassaf, els que en portaven el registre. Des de 1560, com a mínim, el mostassaf disposava exclusivament d'una còpia dels bans i de les ordinacions vigents, que rebia a principi del seu mandat i que traspassava al seu successor en deixar el càrrec. És probable que abans existís ja un llibre similar, tot i que podria ser que el mostassaf simplement hagués de recórrer als registres de crides o a anteriors recopilacions conservades exclusivament a l'escrivania municipal.

Fora d'aquesta documentació normativa, que en el fons li era aliena, el mostassaf devia generar dos altres tipus de fonts: documentació comptable i documents relacionats amb l'execució de les ordinacions i amb la resolució dels conflictes apareguts. Malauradament, gairebé cap d'aquests documents s'ha conservat. Ho ha afavorit el fet que gran part de l'actuació del mostassaf era oral, tal com establia el mateix privilegi: no calia que les denúncies es presentessin per escrit, i fins i tot alguns judicis havien de ser necessàriament orals.²⁵

La part econòmica de la seva actuació, en canvi, era susceptible de generar més documentació. Degueren existir albarans i èpoques de pagament de multes, tot i que tampoc no devien ser massa nombroses, ja que la presència obligatòria del veguer o del batlle quan la multa superava els 10 sous o quan l'infractor es negava a acceptar la pena, feia que els albarans acabessin sent emesos per les escrivanies d'aquests oficials.²⁶

25. "Preterea super dissensionibus et questionibus operum portaliū, fenestrarum 'de espileres', stillicidiorum, parietum mediocrum, viarum et aliorum consimilium idem mostaçafus cognoscat et procedat summarie et de plano, non recepta in scriptis petitione vel responsione, set solum racionibus parciū verbo auditis, et ea omnia determinet et decidaet verbo tamen per se vel cum et de consilio si dubia sibi occurrerint consiliariorum civitatis predictae ac illorum qui preterito tempore ipsum officium tenuerint" (CODOIN, vol. 43, pàg. 79).

26. En els tres únics llibres de comptes del mostassaf d'època medieval conservats són freqüents assentaments com: "Primo reebí d'en Jachme Rossell, candaler de cèu, per I^a pesada nacle de cèu, en què ha ban de XL sous, dels quals li feu gràcia, ab alberà del batle, per XX

L'única documentació que va existir sense cap mena de dubte foren els llibres de comptabilitat per a l'exercici del càrrec, els quals, pel privilegi de 1339, eren obligatoris i havien de ser revisats, en acabar l'exercici, pel batlle i els consellers o el seu delegat.²⁷ La funció del llibre, més enllà de controlar l'exactitud dels comptes, era, evidentment, calcular les parts que corresponien al rei i a la ciutat.

De tota aquesta documentació possible solament hem conservat i identificat, per als segles XIV i XV, tres llibres de comptes del mostassaf per als exercicis 1399-1400 (Joan ses Avasses) i 1400-1401 (Berenguer Morell), conservats a l'Arxiu Capitular de Barcelona i a l'Arxiu Històric de la Ciutat,²⁸ en els quals s'anoten les entrades en concepte de multes, les despeses per l'exercici del càrrec i, a manera de tancament de comptes, les quantitats que pertanyen al rei i al municipi. Entre les despeses trobem compres de material fungible per a la part administrativa del càrrec (paper, llibres en blanc, etcètera) i despeses per a l'execució de les penes.²⁹ Es tracta de tres volums molt interessants ja que el conservat a la Seu és l'esborrany del llibre de 1400-1401 conservat a la Casa de l'Ardiaca. De fet, els dos llibres d'aquest darrer arxiu són còpies en net presentades a la revisió dels consellers, mentre que l'exemplar del Capitular possiblement és l'original que el mostassaf anava redactant mentre exercia el seu càrrec.³⁰

Enfront de la migradesa dels documents del mostassaf conservats, la documentació generada pels consellers relativa a l'ordenament de la vida econòmica barcelonina sembla incommensurable. Per comprendre-la cal entendre com funcionava l'emissió de bans municipals. Com ja hem dit, eren els consellers qui intentaven ordenar la vida barcelonina a través de les ordinations en què s'establien bans o penes de diversa índole per als infractors. A l'hora de redactar les

sous, abatut lo terç dels pesadors, romanen nets al ofici: lliura, XIII sous IIII" (AHCB, 1C-IV, 9: *Llibre de dates i rebudes del mostassà de Barcelona, 1400*, f. 1r ([3]-I-1401)). També trobem referències a la participació del batlle en l'actuació del mostassaf en el llibre de comptes del batlle de Barcelona Berenguer Morell de 1375-1378, conservat a l'Arxiu Històric de la Catedral de Barcelona (ACB) (vegeu un cas a la nota 18).

27. "Teneatur eciam idem mostaçafus in fine anni quo dictum dimitet officium reddere rationem et computum baiulo nostro Barchinone vel eius locumtenenti, presentibus consiliariis dicte civitatis vel illis quos ipsi ad hoc duxerint ordinandos vel deputandos, de administratione et hiis que receperit et expenderit de emolumentis ac proventibus officii memorati" (CODOIN, vol. 43, pàg. 79). És probable que, a la llarga, l'encarregat municipal de revisar els comptes acabés sent el racional.
28. ACB, Llegats de llibres extravagants, *Llibre de rebudes, dates i despeses de Berenguer Morei, mostaçaf de Barcelona, 1400-1402*, i AHCB, 1C-IV, 9: *Llibre de dates i rebudes del mostassà de Barcelona, 1399* i *Llibre de dates i rebudes del mostassà de Barcelona, 1400*.
29. Com a exemple de les despeses pròpies del càrrec, i relacionat amb l'exemple amb què iniciàvem el present article, podem citar la despesa generada per l'execució de la pena complementària a la multa imposada al candeler Antoni Pont, la crema de la cera de mala qualitat: "Ítem costà lenya per cremar çera de n'Anthoni Pont, candeler, la qual fou jutjada per mala, de què pagà lo ban, fou: lliura, sou, VII" (ACB, Llegats de llibres extravagants, *Llibre de rebudes, dates i despeses de Berenguer Morei, mostaçaf de Barcelona, 1400-1402*, f. 60r ([7-IX]-1401)).
30. L'estudi comparatiu dels tres registres que tenim previst realitzar ens oferirà informacions valuosíssimes sobre la pràctica diària de la mostassafia: quines eren les infraccions més freqüents, quins els infractors, la quantia de les penes, la influència del dret de gràcia en les penes, etc.

ordinacions o bans,³¹ els consellers podien actuar per pròpia iniciativa en previsió o correcció d'una pràctica que consideraven nociva, o bé podien donar força d'ordinacions a propostes presentades per algun grup. Molts oficis aconseguiren que se'ls reconegués la possibilitat de col·legiar-se o d'associar-se a través d'una proposta d'ordinacions presentada per ells mateixos i aprovada pels consellers, que la posaven sota el control del mostassaf, i que acabà, per tant, inclosa entre les seves ordinacions.³² La mateixa actuació del mostassaf era, sens dubte, una altra font d'ordinacions i bans, ja que el mostassaf, davant d'una situació compromesa i poc clara, tenia l'obligació d'acudir als consellers a la recerca de solucions que, amb tota probabilitat, acabarien en nous bans o en reformes dels anteriors. D'aquest fet, en són un exemple les primeres ordinacions de mercaderies encamerades o falsificades que, com veurem més endavant, foren repetidament reformades en petits detalls des de la seva primera redacció el 1352.

Un cop decidida en reunió del Consell la redacció del ban municipal, aquest havia de ser publicat, per ordre del mostassaf, pel pregoner públic, qui anotava la crida en un registre de crides. En un primer moment, quan l'activitat municipal era prou escassa per permetre-ho, sembla que els bans cridats s'anotaren en un únic registre, l'anomenat *Llibre del Consell*, on es poden trobar els bans destinats al batlle i al veguer, a més dels registres de cartes rebudes i cartes de ciutadania, com també les eleccions de càrrecs públics i, des de 1338, els albarans de manament.³³

En créixer el volum de documentació originada pel municipi, es crearen registres específics per a alguns assumptes. Ben aviat, els bans crearen els seus propis llibres, els *Registres d'ordinacions*, on s'ajuntaven tots els bans, independentment de quin sigui l'oficial o els oficials encarregats d'executar-los.³⁴ Però el

31. Hi ha tres termes que, per vies diferents, arribaren a convertir-se gairebé en sinònims: ordinacions, bans i crides. Etimològicament, per ban s'entenia la pena o multa lligada a una disposició concreta, però acabà referint-se a la mateixa disposició i, en plural, acabà sent sinònim d'ordinacions. Amb les crides va ocórrer quelcom de similar: originalment es referia a l'acte de cridar o pregonar unes ordinacions, però com que la crida era una etapa necessària i imprescindible per donar vigència a una ordinació o ban, acabà convertint-se en gairebé un sinònim d'aquests termes.
32. Barcelona, en virtut de diversos privilegis, "tenia plena potestat de crear, suprimir, dividir i unir col·legis i confraries de qualsevol art o ofici i donar-los els estatuts i ordinacions que cregués convenient" (FERRO, *El Dret Públic Català...*, pàg. 167). A tall d'exemple, podem citar unes ordinacions per a apotecaris i candelers de cera de 10 de novembre de 1497, en què, entre altres qüestions, s'autoritzava aquests dos oficis a congregar consell per coses concernents al seu ofici (AHCB, 1G, ms. 72, f. CLVf-CLVIIr; BAJET, *El mostassaf de Barcelona...*, pàg. 489-493). Les ordinacions foren presentades pels mateixos apotecaris i candelers a la reunió del Consell ordinari del mateix dia: "Ítem hi fou preposat com, per los cònsols dels speciers e candelers de cera [...] eran demanades certas ordinacions" (AHCB, 1B-II, *Registre de deliberacions*, 33, f. 135v).
33. Aquests llibres formen la sèrie 1B-I, *Llibres del Consell*, de l'AHCB. Sobre el seu contingut, vegeu Pere ORTÍ GOST, «Les premières sources fiscales de la municipalité de Barcelone (1300-1350)», dins *La fiscalité des villes au Moyen Âge (France méridionale, Catalogne et Castille)*. I. *Étude des sources*, Estrasburg-Barcelona, 1996, pàg. 91-99, especialment les pàg. 95-96.
34. Aquests llibres formen la part principal de la sèrie 1B-IV, *Registres d'ordinacions*, de l'AHCB. El registre número 5 d'aquesta sèrie, en canvi, és, amb gairebé tota seguretat, l'esborrany del famós manuscrit 1G-72, redactat probablement cap a finals del segle XV prenent com a base un recull anterior dels anys vint o trenta del mateix segle.

nombre de bans va créixer tant que finalment alguns oficials arribaren a tenir els seus propis registres. Això devia passar amb els bans destinats exclusivament al mostassaf des de mitjan segle XIV fins a –com a mínim, segons els registres conservats– la primera meitat del segle següent, període del qual conservem uns registres específics d'ordinacions del mostassaf.³⁵ Tanmateix, els bans que devien ser controlats pel mostassaf i algun altre oficial –quan l'assumpte competia a diverses jurisdiccions– seguiren copiant-se en els registres d'ordinacions.

A més de les còpies dels registres, existien còpies en paper que els pregoners empraven quan anaven a cridar el ban pels carrers i places de Barcelona. Aquestes còpies sortosament també s'han conservat en moltes ocasions.³⁶

Com que alguns bans es cridaven periòdicament amb la mateixa redacció canviant simplement el nom del mostassaf que l'ordenava, alguns escrivans acabaren optant per anotar al marge del registre o còpia del primer ban que aquell ban havia estat cridat de nou en tal data.³⁷ Aquesta pràctica, a la llarga, ajudà a augmentar la confusió sobre els bans i ordinations vigents.

En principi, els bans, un cop cridats, es consideraven en vigor fins que eren revocats o corregits per un ban posterior. Tanmateix, és probable que en un primer moment es considerés que la vigència del ban s'estenia fins que s'acabés el mandat de l'autoritat que l'havia manat.³⁸ Aquest fet explica que, en un primer mo-

35. Aquests registres es conserven a la sèrie 1B-V, *Ordinacions especials*, de l'AHCB. D'aquesta sèrie, de caràcter miscel·lani, són amb propietat registres d'ordinacions del mostassaf els registres 1 (1349-1356) –existí un registre posterior que abraçaria el període 1356-1365, conservat encara al segle XV i actualment perdut–, 2 (1365-1372), 4 (1372-1378), 7 (1378?-1387?) i 8 (1387?-1393?). Els registres 7 i 8 presenten la peculiaritat que hi foren afegides reformes posteriors. En el primer cas possiblement perquè el pregoner del mostassaf Pere Botella 's'oblidà' d'anotar les dates de crida dels primers bans (fins al f. 40r) –també podria ser que aquest mostassaf manés realitzar una primera recopilació durant el seu mandat, conservada en els primers quaranta folis del registre– i amb posterioritat aquest volum fos considerat com una recopilació. Tot i que és possible que ocorregués quelcom de similar amb el reg. 8, en aquest cas sembla més probable que la part inicial fos realment una recopilació o sistematització de 1387, feta a partir del registre 7 (ambdós registres es repeteixen en alguns fragments). Finalment, els registres 9 i 10, el segon continuació del primer, són en realitat dos fragments d'una mateixa recopilació i, com a tals, els comentarem més endavant. El registres restants d'aquesta sèrie pertanyen a altres oficials i a altres assumptes: obrers dels murs i valls (reg. 3); executor de la casa del pes del gra i la farina (reg. 5 i 6); un registre d'ordinacions 'normal' (reg. 11), que hauria de col·locar-se entre els reg. 18 i 19 de la sèrie 1B-IV, *Registre d'ordinacions*; un llibre amb crides relatives a tafurs, alcavots, alcavotes i vagabunds (reg. 12); i un volum relligat d'ordinacions originals del batlle i del veguer (reg. 13), que hauria d'integrar-se a la sèrie 1B-XXVI, *Ordinacions originals*.

36. Relligades posteriorment en forma de llibres, formen la sèrie 1B-XXVI, *Ordinacions originals*, de l'AHCB. Aquests registres inclouen crides originals de tots els oficials i autoritats presents a Barcelona. Les *ordinacions originals* mostren 'físicament' l'aprovació necessària i ineludible dels oficials reials a la crida, ja que moltes encara conserven el segell de cera de l'oficial encarregat de manar-la (o els segells, quan els oficials encarregats eren més d'un).

37. El 4 de febrer de 1374 es tornà a pregonar un ban sobre la regulació de l'ofici de candeler ja publicat l'1 de gener de l'any anterior i l'escrivà es limità a fer-ho constar al marge del text de la primera crida (AHCB, 1B-V, 4, f. 19v-21v).

38. Ferro considera que les crides "restaven en vigor mentre durava l'exercici de qui les havia promulgades" (FERRO, *El Dret Públic Català...*, pàg. 167), però en nota indica: "sobre la diferència entre ordinations (estatuts permanents) i les meres crides, cf. els autors citats [Joan Pau Xammar, Bonaventura de Tristany, Miquel de Calderó...]" (n. 196), tot distingint entre

ment, a mitjan segle XIV, veiem registrada quasi anualment la crida d'un mateix ban, mentre que a finals d'aquest segle sembla que s'espaiaren les crides de bans idèntics. El que resulta evident és que a finals del segle XIV els bans publicats en un moment donat seguien vigents fins a ser revocats o modificats, ja que es plantejà la necessitat d'una recopilació que posés ordre al caos de bans originals, reformes i correccions.

Pel preàmbul del *Llibre de les ordinations* de 1560 sabem que aquesta recopilació venia a suplir un volum recopilatori anterior de cap al 1500, que "*era del tot destruït e squinsat hi perdudes moltes fulles per la continuació del llegir-lo quiscun dia*".³⁹ Tanmateix, és probable que existís un recull o un intent de recull anterior. L'esborrany del manuscrit 1G-72, el registre 5 de la sèrie *Registres d'ordinacions*, sembla basat en una recopilació anterior de 1420 o 1430, que potser cal relacionar amb els fragmentaris registres 9 i 10 de la sèrie *Ordinacions especials*, començats a redactar amb tota probabilitat a la darrera dècada del segle XIV, però continuats fins al 1480.⁴⁰

La principal diferència entre els registres *originals* i les recopilacions és l'ordenació de les crides, que en els primers és principalment cronològica, mentre que en les segones és temàtica i, dintre de cada apartat, cronològica. En aquest sentit podem considerar els volums recopilatoris com a *sistematitzacions jurídiques* de l'ofici del mostassaf. Com que a finals del segle XIV van desaparèixer –o no s'han conservat– els registres cronològics, existeix la possibilitat que, a partir d'una inicial recopilació d'entre 1390 i 1430, s'abandonessin els registres d'ordenació cronològica i les noves ordinations s'afegissin directament, segons el seu àmbit d'acció, en l'apartat pertinent de la recopilació. A la llarga, aquest sistema híbrid hauria obligat a redactar una nova recopilació el 1500, aparentment perduda, de la qual s'haurien esportat les ordinations més velles, reformades o derogades, i una altra el 1560, conservada en el manuscrit 1G-72, juntament amb el seu esborrany (1C-IV, 5). De fet, sabem que aquesta recopilació no fou la darrera: al segle XVII es realitzà una nova recopilació, també conservada a la secció de manuscrits amb la signatura 1G-74.

Paral·lelament a aquestes recopilacions sistematitzadores, els escrivans municipals, fos per saber tota la jurisprudència existent sobre un assumpte concret, fos com una tasca prèvia a les esmentades recopilacions, redactaren diversos volums anomenats *rúbriques* en què s'indexaven per temes i cronològicament totes les ordinations i bans cridats amb indicació del llibre on podien ser localitzats. D'aquestes rúbriques, en conservem dos volums del segle XV⁴¹ i un del segle XVII,

les primeres, perennes, i les darreres, anuals. Tanmateix, en el cas de Barcelona, sembla que la diferència seria formal en un primer moment: les ordinations es consideraven de vigència indefinida, però es preveia una crida periòdica, potser anual. Més tard, acabarien identificant-se plenament crida i ordinations: la primera crida implicaria la validesa perenne de les ordinations i feia innecessàries crides periòdiques, de manera que les repeticions de crides es deuen exclusivament a situacions excepcionals. Coincidim amb Font i Rius a creure que els consellers comptaven amb "*una continuïtat de vigència en les ordinations*", la qual cosa explicaria que, en aquelles ordinations, volgutament temporals, s'indiqués amb claredat el període de vigència (FONT, «La potestat normativa...», pàg. 154-155).

39. *AHCB*, 1G, ms. 72, f. 7r; BAJET, *El mostassaf de Barcelona...*, pàg. 233.

40. Aquests dos volums continuen un de l'altre, però al primer li manquen els primers 72 folis.

41. *AHCB*, 1G, ms. 38, iniciat possiblement cap el 1477, però amb ordinations datades el 1481, i *AHCB*, 1G, ms. 40, datable cap a 1472, tot i que té afegits del segle XVI i que sembla, amb tota probabilitat, un esborrany de l'anterior.

iniciat per Esteve Gilabert Bruniquer com a continuació dels anteriors.⁴² Gràcies a aquestes rúbriques sabem, per exemple, que en el camp que ens ocupa –és a dir, el control de la qualitat de les mercaderies– es cridaren, amb posterioritat a 1357 i abans de 1369, sis ordinacions similars a les de 1356, conservades en un “*libre intitulat M CCC LVII*”, que s’ha perdut.⁴³

Per saber com van evolucionar les ordinacions de mercaderies encamerades o falsificades –com també qualsevol aspecte sota el control de la mostassafia– cal, doncs, accedir al *Llibre del Consell*, als registres d’ordinacions generals i del mostassaf, a les crides originals relligades, a les recopilacions i, finalment, a les rúbriques. Solament consultant tota aquesta documentació podrem tenir una visió diacrònica de la manera com el municipi intentà controlar, per mitjà del mostassaf, el frau en el comerç d’espècies i drogues.

Les ordinacions municipals

Abans d’entrar en l’estudi del cas concret de les mercaderies encamerades o falsificades, cal veure quin és l’esquema de les ordinacions redactades pels consellers barcelonins, comú a tots els bans.

Totes les crides comencen amb l’exhortació “*ara oiats*”, acompanyada de la indicació de l’oficial o oficials que la manen, “*per manament del mostassaf*”, seguit del nom de qui exerceix l’ofici aquell any. Invariablement, les crides continuen informant sobre qui ordena el ban: “*ordenaren els consellers*”. En alguns casos, s’hi afegeix un preàmbul justificatiu, el qual, tanmateix, sovint és purament formulari: “*per utilitat de la cosa pública*” o quelcom similar. El més freqüent, després de la indicació dels consellers, és entrar directament en la part dispositiva. Aquesta es redacta en forma de capítols o apartats en què s’especifica el comportament o pràctica que cal evitar i el ban establert per a la infracció. El nombre de capítols per crida pot variar molt, d’un a més d’una desena, i tant poden ser sobre un mateix tema com sobre diverses qüestions, tot i que és més freqüent el primer cas, especialment des que es consolida l’ofici de mostassaf; aleshores les crides són conegudes per l’aspecte que regulen: ordinacions sobre coldre de les festes, dels revenedors, sobre les canes i canar, de les mesures de la sal, de la carnisseria, de les mercaderies encamerades o falsificades, etc. Al segon cas, menys freqüent, pertany la crida que, a l’inici del seu mandat, ha de fer cada nou mostassaf i per la qual es recorden les principals atribucions del mostassaf i les infraccions més generals.⁴⁴

42. AHCB, 1G, ms. 39: *Rúbrica de crides y ordinacions de la ciutat de Barcelona, fetes per mi Steve Gilabert Bruniquer, notari públich de Barcelona, síndich de dita ciutat, per deliberació dels magnífichs concellers à 21 de agost de 1608, en procecció y continuació de la antiga rúbrica que acaba en l’any 1481* [=ms. 1G-38 o, més improbablement, ms. 1G-40] (*regularment totas són tretas dels llibres de crides y ordinacions*).

43. AHCB, 1G, ms. 40, f. 94v, copiat de nou al ja citat ms. 38, f. 72r. L’esmentat volum, que s’hauria d’haver conservat a la sèrie *Ordinacions especials*, aniria entre el primer i el segon registres actuals, i cobriria el període 1356-1365.

44. Podem trobar una còpia d’aquesta crida, obligatòria a tot nou mostassaf, en tots els registres d’ordinacions de la mostassafia i en totes les recopilacions. És probable que aquesta fos l’única crida en la qual es prenia en consideració l’opinió del mostassaf, ja que algunes es limi-

Després dels capítols, els consellers estableixen com s'hauran de repartir les penes, si són pecuniàries: “*dels quals bans siguin fetes tres parts iguals...*”.⁴⁵ La crida s'acaba amb una fórmula que la repetició va anar estereotipant fins a abreujar-la en la clàusula d'estil “*retenen-se emperò els dits consellers i prohoms*”. Amb aquesta fórmula s'estableix que els consellers, o la comissió que ells nomenin –i solament ells o aquesta comissió–, podran revisar, interpretar, ampliar, corregir o revocar les ordinacions acabades d'aprovar.⁴⁶

Tot i que a voltes en alguna còpia pot manca alguna de les parts per ús de l'etcètera o per descurança, tota crida es componia sempre de les parts esmentades.

Les ordinacions de mercaderies encamerades o falsificades

A mesura que Barcelona esdevenia un centre comercial d'envergadura, anaven apareixent conflictes derivats de la pràctica comercial. La manca de qualitat dels productes comercialitzats degué ser, sens dubte, un dels primers a aparèixer. Tot i que el mercat comptava amb mecanismes propis per tal de controlar aquest aspecte, el govern municipal no en restà aliè i no hi ha cap dubte que aquest control fou una de les raons de l'aparició de la figura del mostassaf a Barcelona. El privilegi de 1339 ja indicava que “*dictus tamen mostaçafus, si occurrerit dubium de aliquibus rebus an sint male commixte, incamerate vel false, de et cum consilio consiliariorum predictae civitatis cognoscat et determinet supradicta secundum ordinaciones seu statuta que per dictos consiliarios edita fuerint super eis, et faciat prout cognitum fuerit exequcionem publice per plateas et exigat colonias sive penas a delinquentibus seu transgressoribus prout sibi visum fuerit expedire, que tamen colonie in tres partes sicut continetur superius dividantur, distribuantur ac eciam convertantur*”.⁴⁷

ten a recordar l'existència i la base jurídica del càrrec, mentre que altres hi afegixen un nombre variable de disposicions. Al *Llibre de les ordinacions* s'anota la versió 'llarga' feta cridar pel mostassaf de 1559-1560, el cavaller Pere Antoni Colom (AHCB, 1G, ms. 72, f. Xr-XIIIv; BAJET, *El mostassaf de Barcelona...*, pàg. 252-258).

45. Vegeu *supra* n. 10.

46. Aquesta clàusula varia en detalls, però podem fixar-la de la manera següent: “*Retenen-se emperò los dits consellers e prohòmens de la dita ciutat que, si en les dites ordinacions haurà algunes coses scures o dubtoses, que ells, o aquells qui per ells hi seran ordonats, les puxen declarar, interpretar, corregir e esmenar a lur coneguda tota vegada que-s volran*” (AHCB, 1B-IV, 5, f. 59r-60r). Això confirma al nostre entendre la perennitat de les ordinacions municipals, i en fixa una validesa sense límit temporal, subjecta exclusivament a una reforma o derogació explícita. En algunes ordinacions s'especifica amb claredat aquesta voluntat reformadora o derogatòria al preàmbul; per exemple, la introducció d'unes ordinacions de les candeles i els candelers de cera de 1526 especifica “*que, jatsia per los honorables consellers e pròmens de la dita ciutat sie stat en lo passat statuït e ordenat en e sobre les coses davall scrites, emperò per quant algunes de les dites ordinacions, per ésser de poch quantitat los bans als contrafahens apposats, al present no són observades, e altres requerexen correctió e abilitatió; per tant, los dits honorables consellers e pròmens, havents tostemps sguart al benefici, utilitat e repòs de la cosa pública de la dita ciutat, abilitants, corregints e smenants qualsevol ordinacions de la dita ciutat sobre açò fetes en lo passat, en quant sien vistes contrariar a les presents, restants totes les altres en llur força e valor, statuïren e ordenaren que...*” (AHCB, 1G, ms. 72, f. CLIIIv; BAJET, *El mostassaf de Barcelona...*, pàg. 486-487).

47. CODOIN, vol. 43, pàg. 79.

Els bans del safrà

Tot i que la concessió de la capacitat de crear normes és anterior, resulta simptomàtic que no sigui fins dos anys després d'aquest privilegi, el 1341, que apareixen els primers bans relatius al control d'una espècie: el safrà.

“Bans del safrà

Ordonaren los consellers e ls promes de la ciutat que neguna persona de qualque estament so [sic] condició sia no gos falsar negú safrà, e qui contra açò farà [segueix, pagarà, ratllat], perdrà lo puyn dret sens tota mercè.

Encara ordonaren los dits consellers e promes que tot safrà fals qui sia trobat, que sia cremat.

*E retenen-se los consellers que si en les dites coses havia ops neguna declaració o enterpretació, que sia feyta per ells a lur coneguda”.*⁴⁸

Aquests primers bans, que trobarem repetits en totes les ampliacions i reformes posteriors, presenten força peculiaritats. En primer lloc, es conserven encara en un volum del *Llibre del Consell*, no en un registre independent d'ordinacions. Dins d'aquest llibre, apareixen dins la rúbrica de *banna baiuli*, cosa que sembla indicar que s'atribuïa la seva aplicació a aquest oficial. Tanmateix, cal tenir present dues coses: que no existia encara en aquests llibres una rúbrica exclusivament per al mostassaf; i que solament feia dos anys que s'havia publicat el privilegi de creació del mostassaf i, per tant, és probable que encara existissin dificultats, reticències i dubtes a l'hora de saber-ne les atribucions.⁴⁹

Independentment de la part externa, el contingut dels bans reflecteix ja l'interès i la preocupació dels consellers per la qualitat d'una de les espècies més singulars de l'Edat Mitjana. El safrà, a diferència de les altres 'grans' espècies medievals, presenta les peculiaritats de ser autòctona, és a dir, que s'exporta, i de tenir un preu elevadíssim en relació amb el seu pes. Respecte a aquesta darrera característica, cal tenir en compte que existeixen, des d'antic, nombrosos mètodes fraudulents –i perjudicials per a la salut– per aconseguir-ne un substancial augment de pes.⁵⁰ No és

48. AHCB, 1B-I, *Llibre del Consell*, 15, f. 44r-44v, transcrit parcialment per ROCA SOLÀ, *La regulació de la vida ciutadana...*, part II, vol. 1, pàg. 864.

49. En aquest sentit cal recordar que sembla que els consellers no s'interessaren per delimitar amb claredat les funcions del mostassaf fins a la dècada dels setanta. Resulta evident que entre la creació de la mostassafia i la seva consolidació degueren passar uns quants anys, com a mínim un decenni. Possiblement calgui relacionar l'aparició del primer registre d'ordinacions exclusivament del mostassaf, de 1349, amb una primera consolidació de l'ofici, de la mateixa manera que la seva consagració com a oficial de primer ordre caldria situar-la al voltant del conflicte amb el veguer que el 1371 generà l'intercanvi de missives amb els jurats valencians i l'enviament dels dos llibres del mostassaf de València (vegeu *supra* n. 11).

50. Sobre les diverses formes d'adulterar el safrà, vegeu l'article «azafrán» de l'*Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo-Americana*, Barcelona, Hijos de J. Espasa, vol. 6, pàg. 1353-1360. També devia influir en la preocupació dels consellers pel safrà que aquest fos un poderós emmenagog, emprat en algunes receptes considerades abortives o anticonceptives, característica que no devia deixar tranquil·la la 'consciència' paternalista del govern municipal. Sobre aquests usos del safrà vegeu John M. RIDDLE, *Contraception and Abortion from the Ancient World to the Renaissance*, Cambridge (Massachusetts)-Londres, 1994, pàg. 84-85, 90-91, 92-97 i 104-105; dec aquesta informació a la Dra. Montserrat Cabré.

estrany, doncs, que els consellers es preocupessin, en primer lloc, de preservar la qualitat d'aquesta important espècia. La comercialització de safrà de baixa o mala qualitat influiria en el prestigi de les exportacions catalanes, ja que n'era un dels productes estrella, i els consellers, amb una clara inclinació per la salvaguarda dels interessos mercantils i comercials de Barcelona, no podien permetre aquesta màcula en l'honorabilitat dels mercaders barcelonins. En l'àmbit intern de la ciutat, que se n'augmentés el pes amb mini, litargiri o altres substàncies altament tòxiques havia d'amoïnar uns consellers cada cop més preocupats per la salut pública.

Fos quin fos l'argument que prevalgués, o ho fossin tots dos, destaca, sens dubte, l'exemplar càstig, corporal, enlloc de les més habituals penes pecuniàries. La pèrdua del puny dret, aparentment ineludible (*"sens tota mercè"*), era una pena realment excepcional.⁵¹ El 1371, en la carta que els jurats valencians enviaren als consellers barcelonins, aquells deien que *"quant es de punició corporal, vos dehim que no sabem ne trobam que james açi se'n esdevegues cas; empero entenem que si alcu per sa follia errava tant en lo mostaçaf o en los de son offici, per o sobre coses pertanyents a son offici, que se'n degues seguir punició corporal, que aço pertanyeria al dit mostaçaf et a sa jurisdicció"*.⁵² En més d'un segle d'existència del mostassaf valencià, els jurats no recordaven que mai no s'hagués hagut d'aplicar una pena corporal, la qual cosa confirma l'excepcionalitat de la pena i la seva volguda exemplaritat. El ban, a més, es reforça amb la clàusula que, en teoria, impedeix qualsevol gràcia en l'aplicació del càstig, quan sabem que, en la pràctica i tractant-se de multes, l'infractor rarament pagava el ban íntegrament, ja que era normal rebaixar-lo graciosament.⁵³ Com veurem, la duresa en la pena a l'infractor –al falsificador o, en llenguatge més modern, a l'adulterador– es repeteix en tots els bans posteriors fins a la reforma integral de 1420, moment en què passà a ser substituïda per una elevada pena pecuniària. Malauradament, desconeixem si en el cas barceloní s'arribà mai a aplicar la pena corporal.

La pena corporal es complementava amb l'obligació de cremar el safrà adulterat, crema que esdevindria habitual, com veurem, en tots els casos de frau per encamferament o falsificació.

Dissortadament desconeixem què va moure els consellers barcelonins a redactar aquests bans amb uns càstigs tan exemplars, però sembla que el 'problema' va quedar resolt fins al juny de 1352, onze anys més tard, quan es redactaren uns nous bans ara ja destinats a tot tipus d'espècies i drogues.

Els bans de la mercaderia de 1352

Aquests nous bans, coneguts com a *bans de la mercaderia*, tenen tres conjunts de capítols, en el segon dels quals s'integren els antics bans del safrà.

51. No devia ser una pena massa habitual, ja que l'escrivà que va registrar aquests bans es va equivocar i, en un primer moment, enlloc d'escriure *"perdrà"*, havia escrit *"pagarà"* –expressió i pena que devien ser més habituals–, que va haver de ratllar.

52. SEVILLANO, *València urbana medieval...*, pàg. 280.

53. Vegeu l'exemple amb què obrim l'article o el de la nota 26.

“Bans de la mercaderia

Ara hoiats per manament del mostacaff: ordonaren los consallers e ls prohòmens de la ciutat que neguna persona de qualque condició, ley ho estament sia no gos falsar ne encamarar pebra, gingebra, saffrà, laque, indi, giroffle ne neguna altra mercaderia qui falsar ne encamarar ne falsar se puxa, ne-n tengua en casa ne-n gos vendre a neguna persona, e qui contrafarà serà cremada la cosa qui serà falsa ho encamarada e pagarà per ban LX sous.

Encara ordonaren los dits consellers e prohòmens de la ciutat que tota persona de qualque condició ho estament sia que falsserà neguna mercaderia que esmen la mercaderia qui cremada serà, o-s cremarà e res no menys que perdrà lo puny dret sens tota mercè.

E dels dits bans aurà les IIes parts lo mostacaff e la terca part los pasadors.

Ítem ordonaren los dits consallers e prohòmens de la ciutat que neguna persona de qualque estament, ley o condició sia no gos falsar ne encamarar negun safrà, e qui contrafarà que-l safrà que falsat serà atrobat serà cremat e lo mal mestra o faytor perda lo puny dret sens tota mercè.

Ítem que neguna persona no dega comprar ne tenir negun safrà falsat ne encamerat e, si u faya, que-l dit safrà, si li és atrobat, que dega ésser cramat e res no menys que aja a dir de qui lo dit safrà fals haurà aüt per tal que-s pusque saber e trobar lo fals mestra e que sia punit segons lo ban desús dit.

Ítem ordonaren los consallers e prohòmens de la ciutat que null hom de qualque condició sia no gos falsar ne encamarar neguna altra mercaderia, e qui contrafarà que la mercaderia que falsada aurà sia cramada e lo mal mestre que perda lo puny dret.

Emperò si mercader negun apportava o venia d'Oltramar o d'altres lochs mercaderia neguna qui fos falsa e qu-ell en lo comprar no u sabés e puys ací en Barcelona la dita mercaderia serà atrobada falsa, que-l dit mercader aquella aytal no dega vendra en Barcelona ans de continent la ych dega trer, e qui contrafarà ne açí la vendria que sia cremada sens tota mercè e que lo mercader qui aytal mercaderia fa[ll]ça agüés venuda en Barcelona fos tengut de tornar lo preu a aquell a qui l'auria venuda e res no menys que pagàs lo ban desús dit.

*Retenen-se emperò los dits consallers e pròmens que si alsunes coses apperrien en los dits bans escures ne dubtoses, que las puxen declarar, esmenar e enterpretar a lur coneguda”.*⁵⁴

Per la documentació conservada sembla que entre els bans de 1341 i els de 1352 no existí cap altra disposició municipal sobre el tema, però la redacció d'aquests bans de la mercaderia deixa entreveure tres conjunts d'articles: un primer format pels dos primers articles, un segon pels tres articles següents i un darrer format per l'últim article. Entre les disposicions del primer i del segon grup de capítols, s'hi aprecien contradiccions que condueixen a pensar si aquests dos conjunts de bans no foren redactats en dos moments diferents, i reunits per afinitat en l'assumpte regulat solament després, el 1352. Aquesta contradicció explica que setanta anys més tard, en la ja esmentada reforma de 1420 i després de diverses petites reformes de detall que es devien mostrar insuficients, el segon bloc acabés desapareixent, diluït en el primer.

54. AHCB, 1B-V, 1, f. 32v-33v, [12-VI]-1352; rubricat a AHCB, 1G, ms. 40, f. 94v, i ms. 38, f. 72r.

Els dos primers capítols estan separats dels posteriors per la indicació de la manera com s'han de repartir les multes, i es refereixen a tot tipus d'espècies i drogues, tot i que en l'enunciat s'esmenten directament el pebre, el gingebre, el safrà, la laca, l'indi i el girofle, espècies principalment culinàries les tres primeres i la darrera i productes principalment de tintoreria les dues drogues restants. Pel primer capítol es prohibeix falsar qualsevol d'aquestes mercaderies i posseir-ne o vendre'n d'adulterades, sota pena, en cas de trencar aquesta prohibició, d'una multa de 60 sous i de la crema de la mercaderia encamerada o falsificada.

Enfront de la claredat expositiva d'aquesta primera disposició, la segona pràcticament no es comprèn si no es disposa del text de les reformes posteriors, que examinarem més avall. Si algú adultera algun d'aquests productes i aquest s'ha de cremar, en cas que l'hagi venut o donat a algú –aquesta indicació manca en aquesta versió del capítol–, haurà d'esmenar-l'hi, és a dir, haurà de rescabalar la persona que perd la mercaderia d'aquesta pèrdua –aquestes indicacions finals tornen a mancar– i, si es nega a complir aquesta disposició, el mostassaf li farà tallar el puny dret. Si bé sembla que aquest seria el significat del capítol, cal reconèixer que tal com és redactat no es pot entendre amb facilitat i més aviat sembla com si la pena de tallar el puny dret fos per a aquells que es resisteixen a l'aplicació del capítol anterior.

D'aquestes penes –s'entén la pecuniària–, s'estableix que dos terços vagin a parar a la caixa del mostassaf –de les quals parts se'n faran tres noves parts, una per al rei, una altra per a la ciutat i una darrera per al mostassaf– i el terç restant als seus ajudants, els pesadors. El fet que normalment aquesta clàusula aparegui gairebé sempre al final de tots els capítols i, en canvi, en aquest cas es trobi enmig, sembla apuntar també en la direcció que aquests dos primers bans –i possiblement també el darrer– foren redactats independentment dels tres del mig.

Els tres capítols centrals desenvolupen i amplien els bans del safrà de 1341. El primer reuneix els dos capítols de 1341 en un de sol, tot prohibint l'adulteració del safrà sota la pena de pèrdua del puny dret i crema del safrà falsificat. A aquesta prohibició s'afegeix la de comprar i tenir safrà adulterat a casa. En cas que se'n tingui o se'n compri, el safrà dolent haurà de ser cremat i el possessor està obligat a denunciar de qui l'ha obtingut per tal que al venedor li sigui aplicat el ban anterior.

Finalment, el cinquè capítol reproduïx quasi mimèticament el tercer, però estenent la prohibició d'adulteració a "*neguna altra mercaderia*", sota les mateixes penes de crema del producte fraudulent i de tallar el puny dret a l'infractor.

A dreta llei, aquest segon bloc de capítols, especialment el tercer i el cinquè, es contradiuen amb el primer, ja que a idèntica prohibició –falsificar safrà o "*neguna altra mercaderia*"– li correspon una multa de 60 sous segons el primer capítol o la pèrdua de la mà segons el capítol tercer o el cinquè. Com se solucionava aquesta contradicció? Quina pena aplicaven els mostassafs? Podien escollir entre ambdues segons la gravetat de la infracció? Malauradament desconeixem com es desenvoluparen a la pràctica aquestes ordinacions. Als llibres de comptes dels mostassafs Joan ses Avasses i Berenguer Morell solament apareixen tres possibles infraccions d'aquests bans, aplicats per l'ús

de cera dolenta, i en tots tres casos als infractors se'ls aplicà la pena de 60 sous.⁵⁵

Tanca aquests bans de la mercaderia un capítol que es repetí, amb algunes modificacions, fins al segle XVI, referit a la importació de mercaderies falses amb desconeixement del mercader importador. Tan bon punt la persona que duia la mercaderia forana s'adonava que aquesta era dolenta, l'havia de treure de Barcelona. Si el mercader no la treia o la venia, el producte adulterat havia de ser cremat i, si l'havia venuda, el venedor havia de tornar el preu del producte al comprador enganyat i havia de pagar a més "lo ban desús dit", és a dir, 60 sous. Aquesta indicació és força imprecisa i, com veurem, els consellers s'acabaren trobant obligats, uns anys més tard, a modificar-ne la redacció, possiblement per tal d'evitar confusions amb els bans tot just anteriors, en què es mana que es talli el puny dret de l'infractor.

Resulta interessant, respecte d'aquest darrer capítol, constatar que la preocupació dels consellers és evidentment 'local' i no els preocupa ni gens ni mica si el mercader es limita a treure l'espècia o la droga dolenta i la duu a una altra ciutat per tal de provar si té més sort i la pot vendre.

Aquesta redacció dels bans de la mercaderia es cridà de nou pels carrers i places de Barcelona quinze vegades més, amb petites variants. Per variants no entenem variacions ortogràfiques, habituals en aquesta època, sinó redaccions diferents que canvien el sentit de la nova crida. A aquesta la seguien noves crides el 16 de desembre de 1353,⁵⁶ el mateix dia de 1355,⁵⁷ l'11 de gener de 1356,⁵⁸ sis crides entre 1357 i 1365,⁵⁹ una el 3 de març de 1369,⁶⁰ una altra el 1375,⁶¹ una altra el 14 de juny de 1378,⁶² una penúltima l'any següent⁶³ i una darrera el 1387;⁶⁴ és a dir, cada vegada amb una freqüència menor. A la crida de 1387 la va seguir la crida de quatre dels sis capítols el 1394,⁶⁵ pas previ a la reforma en profunditat de 1420 de tot el conjunt de bans.

La repetició de crides d'ordinacions molt similars ha de justificar-se, d'una banda, pel fet que les infraccions, malgrat els bans, continuaven cometent-se, i

55. *ACB*, Llegats de llibres extravagants, *Llibre de rebudes, dates i despeses de Berenguer Morei, mostaçaf de Barcelona, 1400-1402*, f. 38r, 38v i 50v. Les obres de cera foren explícitament afegides als bans el 1369, com veurem; tanmateix, en aquests casos els mostassafs sempre van poder aplicar les ordinacions de mercaderies encamerades, o bé unes ordinacions pròpies dels candelers en què s'establí per a aquesta infracció la mateixa pena de 60 sous (*AHCB*, 1B-V, 2, f. 8r, 30-I-1367).

56. *AHCB*, 1B-V, 1, f. 60r-60v, 16-XII-1353.

57. *AHCB*, 1B-V, 1, f. 83r-83v, 16-XII-1355.

58. *AHCB*, 1B-V, 1, f. 103v-104r, 11-I-1356 (al document indica 1355, però és un error del copista).

59. S'ha perdut el registre en què devien estar copiades, però en conservem constància pels índexs posteriors: *AHCB*, 1G, ms. 40, f. 94v, i ms. 38, f. 72r.

60. *AHCB*, 1B-V, 2, f. 34r-34v, 3-III-1369; rubricat a *AHCB*, 1G, ms. 40, f. 94v, i ms. 38, f. 72r.

61. *AHCB*, 1B-V, 4, f. 76v-77r, [21-III-1375]; rubricat a *AHCB*, 1G, ms. 40, f. 94v, i ms. 38, f. 72r.

62. *AHCB*, 1B-V, 4, f. 131r-131v, 14-VI-1378; rubricat a *AHCB*, 1G, ms. 40, f. 94v, i ms. 38, f. 72r.

63. *AHCB*, 1B-V, 7, f. 27v-28r, [1379].

64. *AHCB*, 1B-V, 8, f. 52r-53r, [1387], tots els capítols estan ratllats amb un o dos traços cadascun; rubricat a *AHCB*, 1G, ms. 40, f. 95r, i ms. 38, f. 72r.

65. *AHCB*, 1B-IV, 5, f. 59r-60r (possiblement es tracta d'una còpia posterior i no del registre contemporani); rubricat a *AHCB*, 1G, ms. 40, f. 95r, i ms. 38, f. 72r.

calia, per aquest motiu, recordar-ne a la ciutadania el contingut i les penes; però també es deu, en part, a l'existència de petites variants entre una i altra edició que obliguen a cridar de nou els bans o ordinacions per tal de fer saber a la població les modificacions. Mentre que a les crides de 1375, 1378, 1379 i 1387 es repeteixen exactament els mateixos bans que a la crida tot just anterior, la segona crida de 1352 i les de 1353, 1356, 1369 i 1394 presenten diferències de detall que, en alguns casos, canvien o matisen el significat de les ordinacions. Cal, doncs, que ens hi fixem per veure com, conscientment, els consellers anaren perfilant i ajustant els detalls de la normativa per fer-la més operativa.

Sis mesos després de la primera redacció, els bans de la mercaderia foren tornats a cridar amb un únic canvi. Al primer capítol desapareix l'esment al girofle,⁶⁶ canvi que possiblement cal atribuir exclusivament a un oblit del copista, però que implica que aquesta espècia ja no torna a aparèixer a cap ban posterior.⁶⁷

A la crida següent, de 16 de desembre de 1353, desapareix la referència a la repartició dels bans entre el mostassaf i els pesadors, la qual cosa dóna més unitat als bans.

Si les diferències entre les dues crides de 1352 i de 1353 es troben en l'elisió d'algun element, al registre de la crida de 1355 els canvis s'aprecien visualment, ja que el darrer article és corregit directament ratllant els fragments modificats i afegint-hi, interlineada, la nova redacció.⁶⁸ Encara que tots els canvis són de detall, aquestes modificacions en la redacció apunten al fet que el capítol presentava problemes d'interpretació que s'havien intentat resoldre.

Malgrat que no s'indica qui aprovà aquestes modificacions, el fet que al marge de cada capítol hi hagi una "b" (bo?) i la paraula "bo", en manera de doble vistiplau, sembla indicar que la modificació requeri l'aprovació dels consellers en virtut de la clàusula de revisió "*retenen-se emperò els consellers*".

La imperícia és possiblement l'explicació de l'únic canvi significatiu de la crida de 1356: a la llista d'espècies del primer capítol hi manca el safrà.⁶⁹ Com que

66. "*Ordonaren los dits consallers e pròmens que naguna persona de qualque condició, lig o estament sia no gos falsar ne encamarar pebra, gíngebra, saffrà, lacha, indi, ne naguna altre mercaderia qui falsar ne encamerar se puxa, ne-n tenga en casa ne-n gos vendre a naguna persona, e qui contrafarà serà cremada la cosa qui serà trobada falsada o encamerada e pagarà per ban LX sous*" (AHCB, 1B-V, 1, f. 43r).

67. Cal veure en les "a" (àvol?) que apareixen al marge de tots els capítols de la primera crida i en les "b" (bo?) al marge de la segona, una indicació per part d'algun escrivà o dels consellers o del mateix mostassaf que el canvi i la nova redacció són els bons o vàlids?

68. Indiquem amb cometes simples els fragments afegits i entre parèntesis aquells eliminats: "*Emperò si 'alcú' mercader (nagun) aportava (o venia) d'Oltramar o d'altres lochs 'alcuna' mercaderia (naguna) qui fos falsa e que ell en lo comprar no u sabés e puyss assí en Barcelona la dita mercaderia serà trobada falsa, que-l dit mercader aquella 'mercaderia' aytal no deia vendra en Barcelona ans de continent la hic deia trey, e qui contrafarà ne assí la vendrà que 'aquella mercaderia' sia cremada sens tota mercè e que-l mercader qui aytal mercaderia falsa hagués vanuda en Barcelona fos tengut de tornar lo preu a aquell qui la hauria vanuda e res no menys que pagàs lo ban dessús dit*" (AHCB, 1B-V, 1, f. 83v).

69. "*Ítem ordonaren los dits consallers e pròmens que naguna persona de qualque condició, lig o estament sia no gos falsar ne enquermerar pebra, gíngebra, lacha, indi ne naguna altra mercaderia qui falsar ne enquermerar se puxen, ne-n tenga en casa ne-n gos vendre a naguna persona, e qui contrafarà serà cremada la cosa qui serà falsada o enquermerada e pagarà per ban LX sous*" (AHCB, 1B-V, 1, f. 103v).

aquest producte reapareix en totes les redaccions posteriors, és probable que en aquest cas sí que ens trobem davant un error d'escrivà.

En canvi, tot i que aparentment també sembla un error de còpia, el canvi en la redacció del segon capítol a la crida de 1369 té fortuna en les còpies posteriors en què es repeteix. Des de 1369 en aquest capítol es deixa d'especificar que el puny que serà tallat, en cas d'infringir-se l'ordinació, serà el dret.⁷⁰ La nimietat del canvi en la indicació de quin puny s'havia de tallar fa creure que es tracta d'una errada de copista, i el fet que l'error es repeteixi cal atribuir-lo possiblement al fet que, tal com els jurats valencians deien que ocorria a València, a Barcelona les penes corporals per a aquest tipus d'infraccions no s'aplicaven mai i, per tant, no es prestà atenció a l'omissió.

A més d'aquest petit canvi de detall, en el primer article es produeix una modificació molt més transcendent, ja que a la llista d'espècies i drogues i a la indicació de caràcter general sobre que el capítol s'aplicarà a "*neguna altra mercaderia qui encamerar ne falsar se puxa*", els consellers hi afegeixen, explícitament, que també hi queden inclosos tots els productes elaborats amb cera.⁷¹ De fet, aquesta 'espècia', la cera, ja podia considerar-se com a tal inclosa en les ordinations;⁷² però amb l'especificació dels seus derivats, la regulació de les mercaderies encamerades s'estenia a l'art de la candelaria de cera. Tot i que aquesta art, de gran importància econòmica, social i cultural, ja gaudia i seguí gaudint d'unes rigoroses ordinations pròpies que, en alguns aspectes, anul·laven aquest capítol o s'hi sobreposaven,⁷³ la referència a la prohibició d'encamerar "*neguna obra de çera*" romangué en totes les versions posteriors de les ordinations de mercaderies falsificades. Aquesta circumstància es pot interpretar més aviat com un sistema d'evitar tot frau, fins i tot aquells no detallats en els bans específics de l'ofici. També cal entendre-ho com que, atès que els bans de les mercaderies encamerades eren d'aplicació general, la inclusió de la cera i dels seus derivats servia per acabar de cobrir aquells artesans que, sense ser candelers, fabricaven o comercialitzaven candeles i altres productes de cera.⁷⁴ Cal

70. "*Ítem que neguna persona de qualque stament, lig o condició sia qui falsarà neguna mercaderia que esmen la mercaderia qui cremada serà o-s cremarà e no res menys que perdrà lo puny sens tota merçè*" (AHCB, 1B-V, 2, f. 34r-34v).

71. "*Ara hoiats per manament del mostaçaff: ordonaren los consellers e pròmens de la ciutat que neguna persona de qualque lig, stament o condició sia no gos falsar ne encamerar pebre, gingebra, saffrà, lacha, indi ne neguna altra mercaderia qui encamerar ne falsar se puxa, ne encara neguna obra de çera, ne tenge de les dites coses en casa ne-n gos vendre a neguna persona, e qui contrafarà serà cremada la cosa qui serà trobada falsada ne encamerada e pagarà per ban cascuna vegada LX sous*" (AHCB, 1B-V, 2, f. 34r).

72. A l'Edat Mitjana la cera, pels seus usos mèdics, el seu origen sovint forà –de la Romània, del Màgrib...– i el seu elevat preu, era considerada una mercaderia pròpia d'especiers, a més de candelers, i, en certa manera, fou considerada com una espècia en el sentit més ampli del terme.

73. Quan s'afegí als bans de les mercaderies la referència als productes elaborats amb cera, l'ofici de candelers ja disposava d'unes ordinations pròpies de 1367, molt detallades. Sobre aquestes ordinations he presentat una comunicació al *XVII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó*, Lleida-Barcelona, setembre de 2000, on exposo com els consellers regularen l'art de la candelaria de cera tot col·locant-lo sota el control del mostassaf: «El control de la candelaria de cera de Barcelona. Una visió diacrònica (s. XIV-XVI)», en premsa.

74. Els especiers van fabricar i vendre candeles, creus, exvots i altres productes de cera durant tota l'Edat Mitjana i és possible que alguns pintors especialitzats en la decoració de ciris i brandons intentessin també fabricar-ne o revendre'n.

tenir present, finalment, que hi havia també objectes de cera no destinats a la il·luminació (teles encerades, cera gomada, etcètera) i que, per tant, eren fabricats per altres artesans, als quals es dirigiria la prohibició.

La inclusió de l'obra de cera fou l'última modificació significativa a la redacció dels bans que es repetí mimèticament fins al 1394, crida en què desapareixen els capítols quart i cinquè.

Simplificació i reforma general dels bans de la mercaderia

Per prendre consciència de la manera com havien quedat després de les successives petites reformes, reproduïrem la crida de 1379, possiblement emprada com a model per a la simplificació de 1394 i per a la reforma de 1420.

“Bans de la mercaderia

Ara hoiats per manament del mostaçaff: ordonaren los consellers e prohòmens de la ciutat que naguna persona de qualque lig, stament o condició sie no gos falsar ne encamerar pebre, gíngebre, safrà, lacha, indi ne naguna altra mercaderia qui encamerar ne falsar se puxe, ne encara naguna obra de cera, ne tengue de les dites coses en casa no-n gos vendre a neguna persona, e qui contrafarà serà cremada la cosa qui serà trobada falsada ne encamerada e pagarà per ban quescuna vegada LX sous.

Ítem que alcuna persona de qualque stament, lig o condició sia qui falçarà naguna mercaderia que esmèn la mercaderia que cramada serà o-s cremarà e no res menys que perdrà lo puny sens tota mercè.

Ítem ordonaren los consellers e prohòmens de la ciutat que naguna persona de qualque condició o stament sie no gos falçar ne encamerar nagun çafrà, e qui contrafarà que-l safrà que falsat serà trobat serà cremat e lo mal mestre o faytor perdrà lo puny dret sens tota mercè.

Ítem que naguna persona no gos comprar ne tenir nagun safrà falçat ne ancamerat e, si u feya, que lo dit çafrà, si li és trobat, que deya ésser cremat e no res menys que haia a dir de qui lo dit çafrà falçat haurà haüt per tal que-s puxa saber e trobar lo mal mestre e sia punit segons lo ban demunt dit.

Ítem que null hom de qualque condició sia no gos falçar ne encamerar neguna altra mercaderia, e qui contrafarà que la mercaderia que falçada aurà sia cremada e lo mal mestre que perdrà lo puny dret.

Emperò si alcun mercader aportarà d'Ultramar o d'altres lochs alcuna mercaderia qui fos falçada e que aquell en lo comprar no u sabés e puy ací en Barcelona la dita mercaderia serà trobada falsada, que-l dit mercader aquella aytall no deya vendre en Barcelona ans de continent le y deja treir, e qui contrafarà ne así la vendrà que sia cremada sens tota mercè e que lo mercader que aytall mercaderia falça agés venuda en Barcelona fos tangut de tornar lo preu a aquell a qui la haurà venuda en Barcelona e no res menys que pach lo ban desús dit.

*Retenen-se emperò los dits consellers e prohòmens etc.”*⁷⁵

Aquesta còpia va servir de model per a reformes ulteriors. Una mà posterior afegí al marge dels tres primers capítols i del darrer una “b”, en senyal que eren

75. AHCB, 1B-V, 7, f. 27v-28r.

bons, mentre que al marge del quart i cinquè apartats s'hi va escriure una "o" (omès?) i la paraula "vacat", indicacions que es reflecteixen clarament a la crida de 1394, en què els capítols quart i cinquè desapareixen. Així mateix, la mateixa mà, a la còpia de 1379, corregí el darrer capítol tot canviant-ne el final. En lloc de "lo ban desús dit", indicació que era poc clara, ja que el ban al·ludit es trobava quatre capítols enrere, a partir de 1394 s'especificà explícitament, sense donar lloc a equívocs o dubtes, que s'havia de pagar "per ban LX sous".⁷⁶

La crida de 1394 presenta una altra novetat ja que s'hi indica com es repartiran els bans si aquests són pecuniaris: "*Dels quals bans haurà les dues parts lo dit mostaçaf e la terça lo acusador*".⁷⁷ Els consellers opten finalment per fer participar el denunciador de la infracció en els 'beneficis' de la denúncia, tot atorgant-li un terç del valor de la pena, és a dir, oferint-li una recompensa. Cal tenir present que l'acusador no havia de ser necessàriament la persona afectada pel frau i, per tant, la mesura s'ha d'interpretar com una apel·lació al sentit cívic de la ciutadania o, vist negativament, com un intent d'aprofitar la cobdícia per trencar la 'solidaritat' ciutadana –que, sens dubte, devia existir– enfront de l'actuació del mostassaf i de qualsevol altre agent públic.

La crida de 1394 s'ha conservat solament en un volum que, amb tota seguretat, és l'esborrany de la recopilació de 1560 i és el text a partir del qual s'elaborà la reforma de 27 de novembre de 1420 conservada, en la seva redacció definitiva, justament en els dos folis immediatament següents del mateix registre.⁷⁸ Al mateix llibre es conserva també el que sembla una primera versió de la mateixa reforma datada també el 1420, però que encara conserva alguns aspectes del text de 1394.⁷⁹

A grans trets la reforma de 1420 es basa en l'eliminació del que havíem anomenat segon grup de capítols i en una nova redacció per als altres dos grups.

"Ordinacions de no falcificar la mercaderia

Die mercurii XXVII mensis novembris anno a nativitate Domini M^o CCCC^o vice-simo, Bernardus Cadireta, preco publicus et juratus civitatis Barchinone, retulit se infrascriptas ordinaciones cum duabus tubicenis publicasse de mandato venerabilis Andree de Marlesio, mostacafii dicte civitatis, per loca assuete eiusdem civitatis in modum qui sequitur:

'Ara hoiats per manament del mostaçaf de la ciutat de Barcelona: ordonaren los consellers e prohòmens de la dita ciutat, corregints, habilitants e moderants en part los bans e penas d'altres ordinacions antigues fetes per los consellers e prohòmens de la dita ciutat sobre les coses deiús scrites, que alguna persona de qualse-

76. "Emperò si algun mercader aportarà d'Ultramar o d'altres lochs alguna mercaderia qui fos falsada e que aquell en lo comprar no u sabés e puys ací en Barcelona la dita mercaderia serà trobada, que-l dit mercader aquella aytal mercaderia no dege vendre en Barcelona ans de continent la hic dege treir, e qui contrafarà ne ací la vendrà que sia cremada sens tota mercè e que lo mercader qui aytal mercaderia falsa hagués venuda en Barcelona fos tengut de tornar lo preu a aquell a qui la haurà venuda en Barcelona e no res menys que pach per ban LX sous" (AHCB, 1B-IV, 5, f. 60r).

77. AHCB, 1B-IV, 5, f. 60r.

78. AHCB, 1B-IV, 5, f. 61r-62r, 27-XI-1420. Foren copiades de nou al Llibre de les ordinations (AHCB, 1G, ms. 72, f. 29r-29v; BAJET, *El mostassaf de Barcelona...*, doc. 31a, pàg. 287-288).

79. AHCB, 1B-IV, 5, f. 300r-v.

vol ley, condició o stament sia no gos falsar ne encamerar pebre, gíngebre, safrà, lacha, indi, ne alguna obra de cera, e qui contrafarà que pach de ban per cascuna vegada que serà contrafet C sous barcelonesos e ultra lo dit ban que sia cremada públicament la cosa que serà trobada falçada o encamerada.

Ítem que alguna persona de qualsevol condició, ley o stament sia no gos tenir en casa sua o d'altra qualsevol persona alguna de les dites coses o altra mercaderia falsificada o encamerada ne vendre'n a alguna persona, e qui contrafarà que pach de ban per cascuna vegada que serà contrafet LX sous e ultra lo dit ban que sia cremada públicament la cosa que serà atrobada falsificada e encamerada.

Ítem ordonaren los dits consellers e prohòmens que alguna persona de qualsevol ley, condició o stament sia la qual falsificarà safrà o⁸⁰ alguna mercaderia, que esmen la mercaderia, qui cremada serà per exeqüció, a aquell em [sic] poder de qui serà atrobada la dita mercaderia.

Entenen emperò los dits consellers e prohòmens que si algun mercader aportarà de Ultramar o d'altres lochs en Barcelona alguna mercaderia que fos falsificada o encamerada e aquell en lo comprar no u sabés, en aquest cas lo dit mercader no gos vendre dins la dita ciutat,⁸¹ abans de continent la hage trer de la dita ciutat, e qui contrafarà que tal mercaderia sia de continent cremada públicament e lo dit mercader pach de ban per cascuna vegada que serà contrafet LX sous barcelonesos, e no res menys, si haurà venuda la dita mercaderia, que torn lo preu a aquell a qui la haurà venuda.

Dels quals bans haia lo dit mostaçaf les dues parts e lo acusador la terça part restant.

Retenen-se emperò los dits consellers e prohòmens que si en les dites ordinations seran algunes coses escuras o duptoses, que ells o aquells qui per ells hi seran ordonats les puxen declarar, interpretar, corregir e esmenar tota vegada que-s volran a llur coneguda.'

Preco".⁸²

El primer que cal destacar és que en un breu preàmbul els mateixos consellers expressen la seva voluntat de reformar, "*corregints, habilitants e moderants en part*", les antigues ordinations relatives a mercaderies encamerades. Malauradament, no indiquen el motiu concret que els va moure a fer-ho, però, com intentarem mostrar, les modificacions tingueren com a objectiu eliminar les contradiccions internes i fer més viables les penes eliminant-ne la corporal, substituïda per una pena pecuniària de més valor.

La recerca de claredat expositiva queda ben palesa en el darrer capítol. S'hi altera l'ordre final de les frases per tal de deixar més clar que el ban de 60 sous no és solament per si el venedor de l'espècia importada es nega a tornar-ne l'import al comprador estafat –com deixava entendre la redacció anterior–, sinó pel simple acte de vendre una mercaderia fraudulenta, independentment de si el venedor assumeix o no la seva obligació de tornar el preu del producte al comprador.

80. Interlineat: "*safrà o*".

81. Segueix "*e qui contrafarà que tal mercaderia*", que eliminem, ja que es repeteix una línia més avall, aleshores correctament. A la còpia de 1560 aquesta repetició s'ha corregit pertinentment (AHC B, 1G, ms. 72, f. XXVIIIv; BAJET, *El mostassaf de Barcelona...*, pàg. 288).

82. AHC B, 1B-IV, 5, f. 61r-62r.

A part d'això, la redacció és més fina en alguns detalls: s'especifica que el capítol es refereix a mercaderies importades "en Barcelona" i s'indica que la pena s'aplicarà "per cascuna vegada que serà contrafet".

La reforma del segon capítol –ara esdevingut tercer– també busca aclarir-ne la redacció, exculpan el possessor de mercaderies encamerades per altri ("a aquell em poder de qui serà atrobada la dita mercaderia"), tot assegurant-li que l'adulterador li esmenarà la mercaderia que s'haurà de cremar "per execució", és a dir, que el rescabalarà de la pèrdua d'una mercaderia que havia comprat o rebut creient-la honesta. Com que la falsificació ha deixat d'estar penada amb la pèrdua del puny, la nova redacció elimina aquest esment, però no el canvia per la indicació de la nova pena, ja que aquesta queda prou clara en el primer capítol.

A més de tot el que s'ha esmentat, en el nou tercer capítol s'afegeix la darrera resta dels primigenis bans del safrà. Si en les versions anteriors del capítol no apareix cap referència explícita al safrà, que tampoc no es troba en l'esborrany de reforma del foli 300,⁸³ en la redacció definitiva s'afegeix, abans d'"alguna mercaderia", l'expressió "safrà o" interlineada –que es perpetuarà en la còpia de 1560–, com a última herència dels bans del safrà.

El capítol que sofreix una transformació més important és el primer. Mentre que els redactats anteriors establien una pena idèntica tant per la falsificació com per la possessió i la venda, la reforma de 1420 augmenta la pena per adulteració a 100 sous, i deixa en 60 sous el càstig per tenir alguna mercaderia encamerada o falsada a casa o vendre-la. En ambdós casos es manté l'obligació que el producte adulterat sigui cremat. També en aquest darrer aspecte la redacció és més clara, ja que s'indica que crema i multa són penes complementàries d'una mateixa infracció ("e ultra lo dit ban que sia cremada públicament"), i s'evita d'aquesta manera qualsevol interpretació en el sentit que el mostassaf podia escollir entre quina de les dues penes havia d'aplicar.

La reforma, vistos els seus detalls, se'ns mostra motivada per dos objectius. En primer lloc, reafirmar l'eliminació de les incongruències internes, tasca que ja s'havia iniciat el 1394 amb l'eliminació dels capítols quart i cinquè. Amb la nova redacció queda clara la prohibició de falsificar, com també la de posseir i vendre, ambdues amb unes úniques penes aplicables: crema i multa. De la mateixa manera s'aclareix l'obligació de l'adulterador o falsificador de rescabalar la persona que posseeixi el producte dolent de la pèrdua que la seva crema suposa. Finalment, en el cas de la importació de productes fraudulents, un nou ordre sintàctic del capítol el fa més clar i es reitera l'obligació de treure de Barcelona tota mercaderia importada adulterada, sota pena de ser cremat el producte, de pagar ban de 60 sous i, si la mercaderia ha estat venuda, de retornar el seu preu al comprador.

En segon lloc, la reforma elimina les penes corporals i les substitueix per penes pecuniàries, que, en el cas de la falsificació, augmenten un 66% el seu import. Aquest canvi, cal emmarcar-lo en un procés general a totes les ordinacions del mostassaf de substitució de les penes corporals per pecuniàries. En aquest sentit cal tenir present que el *Llibre de les ordinacions* ja no conté cap pena cor-

83. En aquesta versió de les ordinacions encara s'explicita, tot i que no es transcriu, que després del segon capítol, "fa ametre lo capítol del safrà" tal com es troba al foli 59, és a dir en la redacció de 1394.

poral,⁸⁴ tot i que aquestes havien estat relativament freqüents en les ordinacions del segle XIV. La duresa d'aquest tipus de càstigs feia que, molt sovint, fins i tot en altres àmbits, s'acabessin commutant per una multa pecuniària.⁸⁵ És probable que els consellers, en veure que l'amenaça de perdre el puny –un càstig que mai no s'arribaria a executar– no dissuadia els infractors, degueren preferir establir una pena pecuniària que, malgrat la pràctica de la gràcia, sí que s'acabaria aplicant i que devien considerar que, per a l'ànim d'un possible infractor, era més temible.

També s'ha de considerar fruit del 'realisme' la modificació, que es detecta ja el 1394 i es confirma el 1420, en la repartició dels bans. Si els primers bans afavoreixen els pesadors, és a dir, oficials del mostassaf, col·laboradors seus, els últims bans inciten a la 'col·laboració ciutadana' perquè s'assegura al denunciador o a l'acusador una part de la pena que haurà de pagar l'acusat.⁸⁶

En la seva redacció de 27 de novembre de 1420 les ordinacions de mercaderies encamerades o falsificades es mantingueren fermes i vigents fins al 1560, quan foren recopilades en el *Llibre de les ordinacions*, i fins i tot més enllà, possiblement fins al Decret de Nova Planta.⁸⁷ Els únics incidents documentats són que el 1520 es publicaren de nou arran de la descoberta d'un frau en certa cera procedent de Flandes,⁸⁸ i que el 1555 es confirmaren i ampliaren de nou en alguns aspectes molt concrets, a causa d'haver-se descobert que alguns adroguers falsificaven gíngebre per fer-lo passar per gíngebre blanc,⁸⁹ però cap d'aquestes noves crides no modificava el tenor de les ordinacions de 1420.

Conclusió

L'anàlisi detallada de les ordinacions de mercaderies encamerades no ha pretès ser exclusivament un exercici erudit de recerca arxivística encaminat a saber com canviaren els detalls més insignificants d'aquesta normativa. L'anàlisi ens ha servit per veure com els consellers aprofitaren la creació de la figura del mostassaf i l'establiment de les seves àmplies atribucions normatives per controlar l'activitat mercantil barcelonina. I això ho feren conscientment, sabent que

84. BAJET, *El mostassaf de Barcelona...*, pàg. 91-93. Si tenim en compte que la majoria d'ordinacions del *Llibre de les ordinacions* són del primer quart del segle XV, podem deduir que fou en aquest moment quan es produí el canvi de les penes corporals, habituals a la centúria anterior, per les pecuniàries, i que aquesta fou una reforma general a totes les ordinacions, el motiu de la qual desconeixem.

85. FERRO, *El Dret Públic Català...*, pàg. 372-382.

86. És possible que ajudés a aquesta evolució un privilegi de 5 d'agost de 1357 pel qual es determinava que els oficials de la taula del mostassaf havien de percebre el seu salari de la captació de la mostassafia (*CODOIN*, vol. 43, doc. 192, pàg. 108). La nova redacció, per altra part, no feia abaixar la guàrdia als pesadors, ja que, segurament, si eren ells els que descobrien el frau, devien rebre, ultra el salari, la tercera part corresponent a l'acusador.

87. No hem estudiat a fons els registres dels segles XVI i XVII i, per tant, no podem afirmar taxativament que es mantinguessin vigents fins al 1714, però la impressió és que s'havia arribat a una formulació que satisfesia a tothom.

88. *AHCB*, 1G, ms. 72, f. 29v; BAJET, *El mostassaf de Barcelona...*, doc. 31b, pàg. 288.

89. *AHCB*, 1G, ms. 72, f. 29v-30r; BAJET, *El mostassaf de Barcelona...*, doc. 31c, pàg. 288-289.

estaven creant *lleis* i assumint que aquestes lleis havien de ser duradores i eficaces. D'altra manera no s'entendrien les petites modificacions que justifiquen moltes de les noves crides del segle XIV. Els consellers buscaven amb aquestes modificacions –i ho feien cientment– que les seves ordinations siguessin vàlides en totes les circumstàncies i que no es prestessin a confusions i equívocs. És per aquest motiu que en canviaven repetidament petits detalls i en polien la sintaxi i, quan s'adonaven que els bans no acabaven de funcionar per les seves contradiccions internes i per unes penes obsoletes, no dubtaven a reformar-los íntegrament, eliminant-ne les contradiccions i canviant unes penes caduques per altres que creien més efectives.

Tot això, que ho hem documentat per a un petit conjunt de bans de contingut relativament simple, ho podríem trobar en tots els altres àmbits que podien regular els consellers i controlar el mostassaf, constatant que amb les seves normes els consellers creaven un cos jurídic 'viu' que cientment anaven adaptant als canvis que la societat barcelonina coneixia amb el passar del temps.